

Det Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om »Sverige: Den økonomiske situation og gennemførelse af de strukturelle reformer forudset i Cardiff-processen og i Rådets henstilling vedrørende den økonomiske politik«

(2002/C 48/30)

Det Økonomiske og Sociale Udvalg besluttede den 28. februar 2001 under henvisning til forretningsordenens artikel 23, stk. 3, at afgive udtalelse om »Sverige: Den økonomiske situation og gennemførelse af de strukturelle reformer forudset i Cardiff-processen og i Rådets henstilling vedrørende den økonomiske politik«.

Det forberedende arbejde henvistes til ØSU's Sektion for Den Økonomiske og Monetære Union og Økonomisk og Social Samhørighed, som udpegede Kenneth Walker til ordfører. Sektionen vedtog sin udtalelse den 13. november 2001.

Det Økonomiske og Sociale Udvalg vedtog på sin 386. plenarforsamling af 28.-29. november 2001, mødet den 29. november, enstemmigt følgende udtalelse.

1. Indledning

1.1. Den 13. februar 1998 vedtog Sektionen for Den Økonomiske og Monetære Union og Økonomisk og Social Samhørighed en rapport om Sveriges økonomiske og sociale situation. Heri anførte man en række ulemper for Sverige ved at stå uden for/deltage i ØMU'en:

- Deltager Sverige i ØMU'en, bliver beskæftigelsen og lønningerne de eneste variable, der kan anvendes for at rette op på svensk økonomis konkurrenceevne;
- står Sverige uden for ØMU'en, vil ustabilitet i valutakurserne medføre højere realrente;
- står Sverige uden for ØMU'en, vil der ske et fald i de udenlandske investeringer, eftersom de udenlandske investorer foretrækker den sikkerhed og monetære stabilitet, som euroområdet frembyder, og de afsætningsmarkeder, det indebærer.

Analysen i nærværende udtalelse synes at vise, at det ikke har haft nogen større indflydelse på svensk økonomi, at Sverige ikke har tiltrådt ØMU'en.

1.1.1. Nærværende udtalelse er tænkt som en opfølgning på denne udtalelse med særligt henblik på de fremskridt, der er sket inden for gennemførelsen af de strukturelle reformer, som Cardiff-processen og målsætningerne i formandskabets konklusioner fra Lissabon-topmødet lagde op til. Vurderingen må nødvendigvis foretages på baggrund af EU's overordnede økonomisk-politiske retningslinjer, den generelle økonomiske situation i landet og den makroøkonomiske udvikling, der har fundet sted i den periode, der behandles.

1.2. I formandskabets konklusioner fra Det Europæiske Råd i Lissabon erkendes det, at Den Europæiske Union står over for en helt ny situation som følge af globaliseringen og de udfordringer, som en ny vidensbaseret økonomi frembyder. For at tackle disse udfordringer opstilles et nyt strategisk mål for det næste tiår: at blive den mest konkurrencedygtige og

dynamiske vidensbaserede økonomi i verden, en økonomi, der kan skabe en holdbar økonomisk vækst med flere og bedre job og større social samhørighed.

1.2.1. For at nå dette mål kræves der en overordnet strategi, der sigter mod:

- at forberede overgangen til en økonomi og et samfund, der er vidensbaserede, ved at føre en bedre politik for informationssamfundet og for forskning og udvikling samt ved at optrappe strukturelreformprocessen med henblik på konkurrenceevne og innovation og ved at fuldføre det indre marked,
- at modernisere den europæiske sociale model, investere i mennesker og bekæmpe social udstødelse,
- at fastholde udsigten til en sund økonomi og de positive vækstperspektiver ved at anvende et passende makroøkonomisk policy-mix.

1.2.2. Denne strategi skal gennemføres ved, at man forbedrer de nuværende processer, indfører en ny åben koordinationsmetode på alle niveauer, suppleret med en stærkere vejledende og koordinerende rolle for Det Europæiske Råd for at sikre en mere konsekvent strategisk styring og effektiv overvågning af fremskridtene.

1.2.3. Efter Lissabon-topmødet er en del af fremdriften forsvundet; andre prioriteringer er kommet til, og den økonomiske vækst i EU ligger nu væsentligt under den gennemsnitlige økonomiske vækstrate på 3 %, der ifølge formandskabets

konklusioner dengang var »et realistisk perspektiv for de kommende år«. Der er en risiko for, at målet forsvinder af syne, medmindre der gøres en aktiv indsats for at sikre det modsatte.

1.3. Det er på denne baggrund, ØSU har påtaget sig at overvåge og rapportere om fremskridtene i de enkelte medlemsstater for så vidt angår det nye strategiske mål. Denne udtalelse om situationen i Sverige er den første, der udarbejdes ud fra denne nye tilgang.

2. Oversigt over Sveriges økonomi

2.1. I 1970 havde Sverige det fjerdehøjeste BNP i verden. Ti år senere lå landet nede på en ottendeplads og i 1998 på en syttendeplads (tabel 1). Dette gradvise — omend relative — fald er også kommet til udtryk i værdien af den svenske krone, som i samme periode har mistet 50 % af sin værdi i forhold til en valutakurv bestående af de 11 vigtigste konkurrentlandes valutaer (tabel 2).

2.2. I 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne havde Sverige den kraftigste økonomiske vækst i verden næst efter USA og Japan. I 1980'erne begyndte væksten af stilne af, men beskæftigelsen forblev høj, ikke mindst fordi den offentlige sektor voksede og kunne suge den overskydende arbejdskraft til sig (tabel 3). I begyndelsen af 1990'erne udviklede den økonomiske nedgang sig til egentlig recession, og væksten i den offentlige sektor kunne ikke længere holde trit med den faldende beskæftigelse i den private sektor, hvilket førte til en kraftig — omend forholdsvis kortvarig — stigning i ledigheden (tabel 4).

2.2.1. I perioden 1970-2000 steg beskæftigelsen i den offentlige sektor med 800 000, samtidig med at beskæftigelsen i den private sektor faldt med 200 000. Ved udgangen af sidste år var 32 % af arbejdsstyrken beskæftiget i den offentlige sektor, sammenlignet med et EU-gennemsnit på 20 %. Den samlede arbejdsstyrke er på omkring 4 mio.

2.2.2. Disse forhold kommer også til udtryk i de offentlige udgifter, som i Sverige androg 56,4 % af BNP i 1999 — sammenlignet med et EU-gennemsnit på 46,7 % og et gennemsnit i OECD-landene på 38,1 % (tabel 5). Dette procenttal faldt dog i slutningen af 1990'erne.

2.3. Den økonomiske nedgang i begyndelsen af 1990'erne endte i en decideret økonomisk krise; i løbet af få år var statens gæld fordoblet, renterne skød i vejret, den åbne ledighed toppede med 8 %, kronens faste kurs i forhold til ECU'en måtte opgives, og det blev meget svært at omsætte svenske

statsobligationer. Der gik endog rygter om, at landet måtte søge hjælp hos IMF. For at løse problemerne iværksatte den svenske regering i 1995 et budgetkonsolideringsprogram.

2.3.1. Dette konsolideringsprogram, der havde et budget på 5 mia. EUR det første år og på 12 mia. EUR i hele perioden 1995-1998, var lagt an på betydelige nedskæringer i de offentlige udgifter kombineret med anelige skattestigninger. Tyngdepunktet lå meget bevidst på programmets indledende fase; de fleste foranstaltninger skulle gennemføres i begyndelsen af perioden for at demonstrere den svenske regerings vilje og genskabe finansmarkedernes tillid til regeringens evne til at løse problemerne.

2.3.2. For at sikre opbakning til konsolideringsprogrammet blandt vælgerne blev byrden fordelt så godt som ligeligt mellem udgiftsnedskæringer og skattestigninger. I praksis stod de 20 % af befolkningen, som havde de højeste indkomster, for 40 % af konsolideringen, mens de 20 % med de laveste indkomster stod for 10 %.

2.4. For at opretholde stabiliteten i økonomien og sikre, at konsolideringsprogrammet ikke gik i opløsning, iværksatte man en gennemgribende reform af budgetproceduren. Med den nye budgetmodel fik man skabt en horisontalt nedadgående proces, hvis vigtigste element var et loft over statens udgifter. Man arbejder nu med et »rullende loft« over budgettet tre år ind i fremtiden, idet man ved indgangen til et nyt år ikke rører ved lofterne for det hidtidige andet og tredje år (nu første og andet år), men kun fastlægger loftet for det nye tredje år.

2.4.1. Det er muligt efterfølgende at foretage en større justering af et loft i forlængelse af den økonomiske udvikling, men man har endnu ikke udnyttet denne mulighed. Budgettet har nemlig en sikkerhedsmargin, der skal muliggøre mindre justeringer, uden at det forud fastlagte loft overskrides, såfremt noget uforudset indtræffer.

2.4.2. Det nøjagtige niveau for udgiftsloftet det enkelte år afgøres ud fra de langsigtede mål i regeringens budgetpolitik. For at nedbringe niveauet for den akkumulerede statsgæld og konsolidere statens finanser med henblik på ugunstige demografiske tendenser er finanspolitikken for øjeblikket lagt an på at frembringe et gennemsnitligt årligt overskud på 2 % uanset konjunkturerne. Hidtil har man hvert år nået eller endog overskredet dette mål. Regeringen har således en vis manøvreffrihed, idet den ikke behøver at komme op på 2 %, hvis de økonomiske forhold taler imod det, når blot det løbende gennemsnit holdes over 2 %.

2.5. Konsolideringsprogrammet har været særdeles vellykket. Tabel 6 viser forbedringen med hensyn til vækst i BNP, privatforbrug, statslig låntagning, beskæftigelse, produktivitet og inflation. Den nettoforbedring i statens finanser, som programmet har medført, svarer til mere end 12 % af BNP i perioden 1995-2000. Efter et budgetunderskud på 11 % af BNP i 1993 havde Sverige i 1998 et overskud på 2 % af BNP, hvilket ud fra enhver målestok må siges at være en imponerende vending.

2.5.1. Svensk økonomi voksede med 4 % om året i 1999 og 2000, hvilket er en del mere end den beregnede potentielle vækste på 2,5 %. Den hurtige stigning i den samlede efterspørgsel har haft et bredt grundlag med et betydeligt bidrag fra såvel indenlandsk efterspørgsel som eksport. Desuden er erhvervsinvesteringerne steget betydeligt, understøttet af styrken i andre efterspørgselskomponenter og lave renter. Med en stabil og afbalanceret vækst er balancen i statens finanser til stadighed blevet bedre, samtidig med at man kun har oplevet en moderat svækkelse af betalingsbalancens løbende poster. Produktivitetsstigningen har de seneste tre år været 2 %, hvilket er et halvt procentpoint over gennemsnittet i de seneste 20 år. Tilsvarende har væksten i beskæftigelsen ligget betydeligt over den generelle tendens, således at den åbne ledighed er faldet kraftigt til ca. 4 % ved udgangen af sidste år (5,9 % efter den harmoniserede Eurostat-beregningsmetode), hvilket falder i tråd med regeringens erklærede mål.

2.5.2. Det overordnede billede af en positiv makroøkonomisk situation kompletteres af, at inflationen har været bemærkelsesværdig lav, med en forbrugerprisstigning på kun 0,75 % i 1999 og 1,25 % i 2000. Dette kommer også til udtryk i virksomhedernes tillid til situationen: I en spørgeundersøgelse foretaget af Eurochambres i slutningen af 2000 blandt svenske virksomheder angav 73 % af respondenterne, at deres udsigter for 2001 var positive, og næsten ingen mente, at 2001 ville blive et dårligere år end 2000.

2.5.3. Væksten efter krisen skyldes i nogen grad, at krisen eliminerede de mindst effektive virksomheder og tvang de overlevende til at forbedre deres effektivitet.

2.6. Alt i alt er svensk økonomi formentlig stærkere og mere afbalanceret end på noget tidspunkt siden de »vilde« år først i 1970'erne. Med god balance mellem opsparing og investeringer og en rimelig god international konkurrenceevne er der ingen overhængende risici, og en gentagelse af tidligere perioder med dyb recession er derfor usandsynlig. Væksten har været kraftig og solidt funderet, idet arbejdsmarkedet dog synes at blive mere og mere stramt.

2.6.1. Dette er måske den eneste fare, der lur i horisonten. Der er for øjeblikket betydelig usikkerhed med hensyn til vurderingerne af det potentielle BNP-niveau og produktionsgabet. Svenske eksperter er generelt enige om, at der er yderligere kapacitet, og at produktionsgabet først vil blive lukket hen imod slutningen af året eller måske først et stykke ind i næste år. Nogle mener dog, at produktionsgabet muligvis blev lukket allerede sidste år.

2.6.2. Dette rejser spørgsmålet om, hvorvidt den lave inflation er holdbar med de nuværende rentesatser. Inflationsforventningerne har været godt forankret i inflationsmålet på 2 %, men dette skal ses på baggrund af, at stadig flere indikatorer peger på øget mangel på arbejdskraft, og at de nominelle lønstigninger i Sverige — om end de i et historisk perspektiv har været lave — har ligget lidt over niveauet i de lande, Sverige handler med. Begrænsede huslejestigninger som følge af en reel huslejekontrol har medvirket til at holde inflationen i ave. Reallønsstigningen har dog været højere end produktionsstigningen, og overskudsmarginen er blevet mindre i de seneste år — i modsætning til, hvad der er sket i de fleste andre lande. På mellemlang sigt kan inflationspresset langsomt tage til, hvis økonomien fortsætter med at ekspandere på et niveau, der ligger over potentialet. Den uventede stigning i såvel den registrerede inflationsrate som i den underliggende inflation i april og maj i år understreger denne risiko. Desuden udgør den vedvarende svage krone en stadig større risiko for inflation på mellemlang sigt. Der kan næppe være tvivl om, at inflationsrisikoen er blevet mere overhængende inden for de seneste måneder.

2.7. Det skal dog siges, at den nuværende globale økonomiske afmatning kan bidrage til, at efterspørgslen på lang sigt holdes nogenlunde i balance. Hvis svagere global efterspørgsel letter bekymringerne for inflation på mellemlang sigt, skabes der mulighed for en mere lempelig pengepolitik end den, der ellers er ønskelig. De negative følger af den globale afmatning kan blive større i Sverige end i andre medlemsstater pga. økonomiens relativt store afhængighed af teknologisektoren, som globalt set er hårdest ramt.

2.8. Det værste scenario er stigende inflation med fortsat træg økonomisk vækst. I en sådan situation kan de monetære myndigheder tvinges til at hæve renterne for at holde inflationen under kontrol, hvilket ville forlænge de økonomiske stramninger og måske skabe recession. Resultatet er såkaldt stagflation. Den svenske regerings kompetente økonomiske styring de seneste år, understøttet af Riksbankens monetære dispositioner, høster almindelig anerkendelse som et eksempel på bedste praksis inden for pengepolitik og skulle være nok til at bortvejre faren.

3. Socialpolitik

3.1. Sverige har et af verdens mest omfattende og mest rundhåndede socialsikringssystemer. Dette system er baseret på et princip om solidaritet og social samhørighed, hvor sociale ydelser ses som en grundlæggende rettighed og ikke som velgørenhed. De opfattes som et væsentligt samfundsmæssigt element snarere end som en byrde for staten. Der er bred konsensus i Sverige om dette spørgsmål. Selv arbejdsgiversiden accepterer i almindelighed, at et højt beskatningsniveau er et uomgængeligt element i den ønskede sociale model. Skatterne i Sverige er blandt de højeste i EU (tabel 7).

3.2. Den økonomiske krise i 1994 sendte en chokbølge igennem systemet. Selvom regeringen bestræbte sig på at sikre, at de nødvendige besparelser blev opnået med en nogenlunde ligelig fordeling mellem nedskæringer og skattestigninger, ramte nedskæringerne mange mennesker hårdt og var svære for mange at acceptere. I ethvert velfærdssystem er der en naturlig tendens til, at givne føler, at de yder for meget, mens modtagerne føler, de får for lidt. Denne fornemmelse bliver stærkere, når skattestigninger optræder samtidig med nedskæringer. Begge parter vil være tilbøjelige til at sige, at de ikke får noget for pengene.

3.3. Det siger noget om den sociale samhørighed i Sverige, at solidaritetsprincipperne har kunnet overleve denne situation. Der er endnu bred enighed om, at velfærdsstaten er kernen i et stabilt samfund, men i dag er der desuden en lige så udbredt erkendelse af, at sunde offentlige finanser udgør eksistensgrundlaget for et sådant system. Det anses nu for et faktum, at underskudsfinansiering koster selvstændighed, fordi regeringens politik så i stadig højere grad vil blive dikteret af långiverne. Afviklingen af gælden æder så stor en del af statens provenu, at det i høj grad går ud over det beløb, der kan bruges til socialsikringsforanstaltninger.

3.3.1. Skal en regering bevare sin handlefrihed, må den derfor i det lange perspektiv sikre balance mellem udgifter og indtægter. Regeringer har brug for vælgernes og finansmarkedernes tillid, som bl.a. kan opnås gennem åbenhed. Solvens er i sidste ende nøglen til frihed.

3.3.2. Den forbedrede svenske økonomi har medført et ønske fra visse sider om at opbløde eller ligefrem afskaffe udgiftslofterne. Argumentet er, at foranstaltninger af denne type er beregnet på krisesituationer og ikke kan forsvares som et permanent element i den makroøkonomiske politik. Regeringen har afvist disse argumenter: Den påpeger, at lofterne hvert år fastlægges ud fra en vurdering af, hvad der på lang sigt vil være et bæredygtigt udgiftsniveau, og ikke på

grundlag af en prognose for provenuet et enkelt år. Dette giver regeringen mulighed for at formulere en velfærdspolitik, der er bæredygtig på lang sigt og er uafhængig af konjunkturudviklingen. Regeringen er fast besluttet på at undgå, at man igen ender i en situation, hvor en konjunkturedgang tvinger den til at vælge mellem nedskæringer i velfærdsydelserne og underskudsfinansiering, hvilket gør den helt afhængig af eksterne faktorer.

3.3.3. Regeringen har hermed reelt valgt at følge den grundlæggende makroøkonomiske strategi, der har været benyttet i USA siden 1990. Inden da var udgangspunktet, at USA's føderale budget skulle bringes i balance ved hjælp af lovfæstede mål for underskuddet. Dette resulterede i en begrænsning af det årlige underskud, men kunne aldrig skabe balance på budgettet, af den simple årsag at statens udgifter fik lov til at stige i perioder med højkonjunktur, men ikke kunne beskæres tilstrækkeligt, når der var lavkonjunktur.

3.3.3.1. Efter 1990 samlede man konsekvent opmærksomheden om udgifterne uden at fastsætte særlige mål for underskuddet. Under en konjunkturedgang kan budgettet vokse, i det omfang stigningen skyldes automatiske stabilisatorer. I perioder med økonomisk opgang skal underskuddet omvendt reduceres, idet et øget provenu ikke må bruges til finansiering af nye udgifter, men kun til konsolidering. Denne strategi bygger med andre ord på, at underskuddet »ånder« i takt med konjunkturerne og på grund af sin modcykliske karakter reelt har en konjunkturstabiliserende virkning.

3.3.3.2. Denne modcykliske strategi ligner den model, den svenske regering nu benytter. Politiken har været vellykket i USA, og som det fremgår af tabel 6, ser det ud til, at den er lige så vellykket i Sverige. En sådan politik er naturligvis afhængig af, at man på andre politikområder, ikke mindst inden for den monetære politik, konsekvent understøtter den økonomiske vækst. Sverige, som i dag ikke er medlem af ØMU'en, kontrollerer fortsat selv sin monetære politik inden for de rammer, der ligger i vækst- og stabilitetspagten.

3.3.3.3. Kravet om at modvirke de negative demografiske tendenser vil nok på kort til mellemlang sigt tvinge den svenske regering til at indtage en mere restriktiv holdning til udgiftsbegrænsninger, end amerikanerne har gjort. Dette forklarer beslutningen om at sigte mod et gennemsnitligt årligt overskud snarere end blot budgetbalance.

4. Beskæftigelse

4.1. Sverige har et af de laveste tal for åben ledighed i EU. I 2000 lå den reelle ledighedsprocent med 4 % under den »naturlige« arbejdsløshed (NAIRU, dvs. non-accelerating inflation rate of employment), jf. tabel 8. Som for de fleste lande gælder dog, at der er markante regionale forskelle; ledigheden i det nordlige Sverige er tre gange højere end i Stockholm, og i byerne er der lommer med relativt høj ledighed.

4.1.1. Beskæftigelsesniveauet og erhvervsfrekvensen i Sverige er blandt de højeste i verden. I 2000 lå beskæftigelsesfrekvensen på 75 %, og erhvervsfrekvensen for befolkningen i den arbejdsdygtige alder var 78 %. Selvom dette er en nedgang i forhold til 1990, hvor begge tal lå på 85 %, ligger beskæftigelsesniveauet i Sverige langt over EU-gennemsnittet, og det er højere end i USA, Japan og de fleste andre medlemsstater. Regeringen har ikke desto mindre opstillet som mål, at beskæftigelsen blandt personer med udstøttet beskæftigelse skal op på 80 % inden 2004. Dette indebærer, at der skal skabes 110 000 nye arbejdspladser. Reelt vil det blive nødvendigt at øge erhvervsfrekvensen, hvis væksten i produktionen skal opretholdes, eftersom flere og flere virksomheder i en lang række forskellige brancher melder om mangel på arbejdskraft. I en spørgeundersøgelse, der blev gennemført af Eurochambres i slutningen af 2000, opgav 35 % af de adspurgte virksomheder, at de ville få brug for flere ansatte i 2001. Sverige er en af fire nuværende medlemsstater, der har meddelt, at de vil give borgerne i de nye medlemsstater fri adgang til landets arbejdsmarked, så snart de er blevet medlemmer.

4.1.1.1. En uklar faktor på det svenske arbejdsmarked er det store sygefravær, som i gennemsnit ligger på 10 % af den nominelle arbejdskapacitet. Dette tal har haft en tendens til at stige i forbindelse med den faldende arbejdsløshed, hvilket har medført en hurtig stigning i udgifterne til sygedagpenge, hvilket — i en situation med et udgiftsloft — har ført til yderligere nedskæringer på andre områder. Tallet er højere i den offentlige end i den private sektor og lavest blandt ansatte i små og mellemstore virksomheder.

4.2. Den svenske regering har iværksat såkaldte »aktive arbejdsmarkedsprogrammer« for at bekæmpe arbejdsløsheden. Målet er at holde folk på arbejdsmarkedet ud fra den betragtning, at hvis tidlig tilbagetrækning bruges som middel til at reducere arbejdsløsheden i økonomiske nedgangsperioder, vil det være svært at overbevise folk om, at de skal vende tilbage til arbejdsmarkedet, når der bliver mangel på arbejdskraft. Det opfattes desuden som risikabelt og socialt kontroversielt at lade store grupper stå uden for arbejdsmarkedet i længere perioder. De aktive arbejdsmarkedsprogrammer sigter i første række mod at styrke jobegnetheden; de skal ikke skabe nye arbejdspladser.

4.3. Som et led i strategien indførte man den 1. august 2000 en aktivitetsgaranti. Den omfatter personer, der er registreret af arbejdsformidlingen, og som modtager arbejdsløshedsunderstøttelse eller bistandshjælp og ikke har haft ordinær (dvs. udstøttet) beskæftigelse i 27 måneder. Denne gruppe omfattede ved udgangen af sidste år 50 000 personer (1,25 % af arbejdsstyrken), til trods for den relativt lave ledighed.

4.4. For at opbygge de menneskelige ressourcer er det et krav, at arbejdssøgende deltager i de aktive arbejdsmarkedsprogrammer eller på anden måde uddanner sig. Alle aktiviteter under aktivitetsgarantien planlægges for en periode på højst 6 måneder, men der er ingen fast grænse for garantiens længde. I princippet er perioden ubegrænset.

4.4.1. Følgende kritik er blevet rejst mod de aktive arbejdsmarkedsprogrammer, bl.a. fra arbejdsgiverside:

- den uddannelse, der tilbydes, er ikke altid relevant for arbejdsgiveren,
- uddannelse uden nye arbejdspladser giver blot arbejdsløse på et højere uddannelsesniveau,
- de aktive arbejdsmarkedsprogrammer har været alt for ambitiøse, og man har opstillet for mange mål,
- arbejdsmarkedsforanstaltninger sker på for mange niveauer, ligesom der er for mange ledelsesniveauer,
- processen er for langsom, og den fokuserer på de forkerte områder,
- personer, der er omfattet af arbejdsmarkedsforanstaltninger, holder op med aktivt at søge arbejde,
- systemet hæmmer arbejdskraftens mobilitet, fordi man yder støtte til dækning af transportudgifter,
- arbejdsgiverne foretrækker personer med erfaring fra »rigtige« job.

4.4.2. Der ydes økonomisk støtte til arbejdsløse — eller personer med risiko for at blive arbejdsløse — til start af egen virksomhed, hvis de menes at have forudsætninger for det.

4.4.3. Arbejdssøgende med et arbejdsrelateret handicap tilbydes indledende og løbende støtte. Denne støtte er henvendt til såvel den arbejdssøgende selv som til arbejdsgiveren via en konsulent med særlig indslusningsekspertise.

4.4.4. Hvis man medregner deltagerne i voksenuddannelsesinitiativet, deltog i 2000 220 000 fuldtidspersoner i aktive arbejdsmarkedsprogrammer, hvilket svarer til ca. 5 % af arbejdsstyrken. De samlede udgifter til de aktive arbejdsmarkedsprogrammer svarede til 2 % af BNP (tabel 9), hvilket, selv når den relativt lave ledighed tages i betragtning, er mere end i noget andet OECD-land.

4.5. Parallelt med de aktive arbejdsmarkedsprogrammer yder regeringen støtte til arbejdsgivere, der ansætter langtidsløse. Såvel private som offentlige arbejdsgivere kan opnå almindelig ansættelsesstøtte svarende til 50 % af lønnen eller højst 350 SEK pr. dag til arbejdstagere, der har været arbejdsløse eller arbejdssøgende i mere end 12 måneder. Højere ansættelsesstøtte kan opnås efter en glidende skala med højere beløb for arbejdstagere, der har været ledige i mere end 24 måneder. For arbejdstagere over 57 år, der har været arbejdsløse i mere end 24 måneder, ydes der særlig ansættelsesstøtte svarende til 75 % af lønnen eller højst 525 SEK pr. dag i højst 2 år. De aktive arbejdsmarkedsprogrammer koster dobbelt så meget som ansættelsesstøtte, men der er en vis bekymring for, at arbejdsgivere udnytter støttesystemet til at skaffe sig billig arbejdskraft.

4.6. Som det fremgår af tabel 9 er bruttostøtten fra arbejdsløshedsforsikringen blandt de højeste i Europa. De formelle krav for at få dagpenge er relativt strenge, men i praksis er der en vis fleksibilitet. I teorien får man dagpenge i 300 dage, men denne periode kan reelt forlænges med yderligere 600 dage, hvis modtageren deltager i et uddannelsesprogram. Supplerende dagpenge gør det muligt for en person at arbejde deltid, idet vedkommende så modtager dagpenge for de resterende timer i en normal arbejdsuge; denne ordning gør, at gevinsten ved at arbejde mere er relativt lille.

4.6.1. Arbejdsløshedsdagpengene svarer til 80 % af den tidligere løn op til en vis indkomstgrænse, men der er stor politisk vilje til at hæve beløbsgrænsen, eftersom denne maksimumsats indebærer, at en stor andel af arbejdsstyrken modtager et dagpengebeløb på under 80 %.

4.7. Af rapporten »World Competitive Report«, som IMD (International Institute for Management Development) udarbejdede i 2000, fremgår det, at arbejdsmarkedslovgivningen i Sverige stadigvæk er forholdsvis restriktiv i sammenligning med andre EU-lande og andre førende økonomier i verden (tabel 10).

5. Pensioner og den demografiske udfordring

5.1. Ligesom de fleste andre udviklede lande vil Sverige i det næste halve århundrede opleve store demografiske problemer. Den nuværende situation vil forværres væsentligt i en nær fremtid, når efterkrigstidens baby-boom-generation går på pension. De demografiske problemer i Sverige forstærkes af det lave fødselstal, der nu ligger på 1,4 hvilket er et brat fald fra lidt over 1,7 i 1995. Dette fald er langt mere udtalt i Sverige end i andre medlemsstater og gør Sverige til en af de »hurtigst aldrende« befolkninger i EU. I 2030 vil forholdet mellem folk under den erhvervsaktive alder, i den erhvervsaktive alder og over den normale pensionsalder være 21,6: 54,4: 24. Selv med en erhvervsfrekvens over 80 % betyder dette, at hver aktiv person skal forsørge 1,3 ikke-aktive. Ifølge prognoser vil situationen være yderligere forværret i 2050. På nuværende tidspunkt udgør de ufinansierede pensionsforpligtelser 26 % af BNP.

5.1.1. Den demografiske situation i Sverige forværres af en generel tendens til at gå på pension lang tid før den lovfæstede pensionsalder og af den svenske befolknings gennemsnitligt meget høje sundhedsniveau, der øger den forventede levetid i Sverige langt mere end i andre medlemsstater. Tendensen til højere levealder er stigende i næsten alle udviklede lande. En mangel på regelmæssig tilpasning til stigningen i den forventede levetid har skabt omkostningskriser i mange nationale socialsikringssystemer.

5.2. Det gamle pensionssystem blev udtænkt i 1950'erne i et økonomisk miljø med en stabil realvækst på 4 % og en forventet levetid, der lå langt under de nuværende niveauer. Da lønstigningen pr. indbygger faldt til et gennemsnit på omkring 2 %, og væksten i arbejdsstyrken stagnerede, blev eksperterne bekymrede for, at bidragsgrundlaget ikke ville stige hurtigt nok til, at man kunne imødekomme den forventede stigning i de lovfæstede pensioner. Aktuarberegninger viste, at det ville blive nødvendigt at øge pensionsbidraget væsentligt for at opfylde fremtidige forpligtelser, selvom omfanget af problemet — som altid — afhang af aktuarprognoser for den fremtidige situation. Det, at det ikke var muligt at sige, hvordan situationen ville udvikle sig, var i sig selv et problem. Der er generel enighed om, at det er vigtigt at kende de forskellige generationers forpligtelser over for hinanden inden for et pay-as-you-go-system (PAYG).

5.2.1. Den brede befolkning delte eksperternes bekymringer. I starten af 1980'erne fik en stor del af befolkningen det indtryk, at systemet ikke ville kunne leve op til sine »fremtidsløfter«. Især yngre arbejdstagere blev mere og mere skeptiske over for deres fremtidsudsigter som pensionister. Man mistede kort sagt tiltroen til systemet. Den store økonomiske recession i starten af 1990'erne og det ledsagende fald i bidragsgrundlaget på ca. 10 % skabte en bred politisk erkendelse af, at der var et akut behov for en reform.

5.3. For at takle dette problem oprettede regeringen en pensionsarbejdsgruppe i 1992, der fik mandat til at reformere det dengang eksisterende pensionssystem for at gøre det mere bæredygtigt. Den første lovgivning i forbindelse med reformen blev vedtaget i juni 1994. Reformen af socialsikringsystemer er i sigens natur politiske og er derfor i sidste ende altid på flere områder et kompromis mellem forskellige interesser. En af styrkerne i den svenske reformproces er, at reformen er et resultat af politisk konsensus mellem fem af de syv partier i Riksdagen, der samlet repræsenterer over 80 % af borgerne. Denne brede politiske konsensus eksisterer fortsat.

5.3.1. Reformens overordnede principper er dem, der har dannet grundlaget for den svenske socialpolitik lige siden 1950'erne. Hensigten har været at skabe en passende lønrelateret pensionsydelse med dækning for alle personer, der arbejder og har bopæl i Sverige, samt et sikkerhedsnet, der garanterer de ældre en rimelig levestandard. Den svenske reform har følgende fire centrale mål:

- En retfærdig behandling af personer, der har ydet forskellige bidrag gennem tiden. To personer, der har betalt det samme bidrag, og som går på pension på samme tidspunkt og i samme alder, bør være berettiget til den samme ydelse;
- Gennemsigtig udbetaling; dette mål opnås med en udbetalingspolitik, som finansieres gennem generelle budgetressourcer, der er øremærket til dette formål;
- Finansiell stabilitet i lyset af de demografiske og økonomiske ændringer;
- Opsparing forvaltet af private finansieringsinstitutioner.

5.3.2. I den periode, hvor de store årgange fra 1940'erne vil dræne reserveerne i det nuværende PAYG-system, vil den offentlige opsparing blive opretholdt gennem indførelse og udvikling af en ny »andensøjleopsparing« blandt yngre arbejdstagere. Et resultat af reformen er, at ældre arbejdstagere altid skal kunne kombinere indtægter fra henholdsvis arbejde og pension, og at der vil blive anvendt samme skatteregler for begge indkomsttyper.

5.4. Det samlede lønbaserede bidrag i det nye system vil være på 18,5 % og finansieres ligeligt gennem arbejdsgiver- og arbejdstagerbidrag, hvoraf 2,5 % går til præmiepension. Denne del kan investeres i private fonde efter arbejdstagerens valg, og der er hermed indført et finansieringselement i det, der førhen var et rent PAYG-system. For personer, der ikke når op på et minimumsniveau, har man en supplerende garantipension, der finansieres af staten.

5.5. Pensionssystemets anden søjle er en aftalebaseret pension, der finansieres via arbejdsgiver- og arbejdstagerbidrag. Også her har man i dag en præmiepensionsdel. Mange supplerer desuden deres pension med private pensionsordninger.

5.6. I lyset af den nævnte demografiske situation vil det i løbet af de kommende 30 år formentlig blive nødvendigt at tage yderligere skridt i retning af finansierede systemer frem for PAYG-systemer. Dette betyder ikke nødvendigvis, at systemet skal privatiseres. Det er absolut muligt og endog ønskeligt for det offentlige at operere med finansierede ordninger.

6. Forskning og udvikling

6.1. Virksomheders og regeringers investering i forskning og udvikling er den vigtigste kilde til udviklingen af nye idéer. Selvom der bruges væsentligt flere midler på forskning og udvikling i USA end i Europa, har Sverige de største F&U-udgifter pr. indbygger på dette område i Europa. Tabel 11 viser, at de svenske F&U-udgifter ligger over Japans og nærmer sig niveauet i USA, og at de er næsten dobbelt så store som gennemsnittet for EU-14 (EU ekskl. Luxembourg).

6.2. Sveriges udgifter til forskning svarer til omkring 3,8 % af BNP, men 85 % af disse udgifter bæres af virksomhederne og går derfor snarere til anvendt forskning end til grundforskning. En anledning til bekymring på dette område er, at mange førende svenske virksomheder er overtaget af udenlandske multinationale virksomheder — en proces, der sandsynligvis vil fortsætte. En konsekvens heraf er, at disse virksomheder kan vælge at samle forskningen i internationale forskningscentre, hvilket kan være til skade for svenske forskningsaktiviteter.

6.3. Universiteterne er traditionelt blevet opfattet som steder, hvor der foretages »ren« forskning, men de bliver i stadig højere grad involveret i kommercielle aktiviteter. Den primære indtægtskilde for universiteternes forskningsafdelinger stammer fra spinoffs og i mindre grad fra patentering af opfindelser. I henhold til den svenske lovgivning gives alle patentrettigheder til opfinderen, ligegyldigt hvordan forsk-

ningen har været finansieret, og dette er til skade for grundforskningen, idet det reducerer de indtægter, universiteterne har til at finansiere andre forskningsprojekter.

7. Den nye økonomi

7.1. Det seneste årti kendetegnes ved fremkomsten af »den nye økonomi«, som bygger på udnyttelse af informationsteknologi (IT). En af hovedårsagerne til dette er, at der med Internettet er skabt og indført en global standard. Det er sandsynligvis den mest betydningsfulde standard, man nogensinde har haft. Før indførelsen af denne standard brugte virksomheder forskellige tekniske platforme, der var indbyrdes uforenelige, og kunderne var derfor tvunget til at bruge et bestemt system. Denne standard har øget IT-brugernes færdigheder som aldrig før og undervejs i processen igangsat en grundlæggende omstrukturering af alle typer kommercielle, industrielle, forvaltningsmæssige og private aktiviteter. Globaliseringsprocessen er baseret på muligheden for fri informationsudveksling.

7.2. Traditionelt er teknologi blevet opfattet som anvendelse af videnskabelige opdagelser. Dette er med IT blevet ændret. Opdagelserne gøres nu på teknologisk niveau. IT adskiller sig fra tidligere innovative teknologier ved, at den rationaliserer og accelererer informationsstrømmen frem for at flytte genstande. Den nye økonomi skaber nye betingelser for hele økonomien. IT er ikke bare et spørgsmål om succesfulde IT-virksomheder, men også om virkningen af IT i alle typer virksomheder og organisationer, inklusive den offentlige sektor. De nye teknologier kræver en grundlæggende omstrukturering af virksomhedernes informationsstrøm. Gamle grænser forsvinder:

- mellem nationer;
- mellem industrier;
- mellem varer og tjenesteydelser;
- mellem og inden for virksomheder;
- mellem arbejdsgivere og arbejdstagere;
- mellem arbejdere og funktionærer;
- mellem arbejde og fritid;
- mellem hjem og arbejdsplads.

7.3. De enkelte mennesker oplever virkningen af den nye økonomi på mange forskellige måder. Som forbrugere drager de fordel af bedre information, af et større udvalg af varer og tjenesteydelser og af lavere priser, idet de har adgang til et globalt marked. Som arbejdstagere kan de arbejde mere selvstændigt, både individuelt og i grupper, og de kan opnå større ansvar og autoritet og få mulighed for større indtjening og for at tilegne sig nye færdigheder i løbet af deres arbejdsliv. Som borgere kan de indhente flere oplysninger og få større indflydelse og komme i tættere kontakt med beslutningstagerne.

7.4. Sverige var én af pionererne inden for anvendelse af IT. Svenske virksomheder og myndigheder var hurtige til at investere store summer i ny teknologi. Nedenstående faktorer gjorde denne proces lettere:

- gode ledelsesfærdigheder i svenske virksomheder;
- et generelt højt uddannelsesniveau i befolkningen;
- ingen modstand fra fagforeningerne mod indførelse af ny teknologi.

7.4.1. På nationalt plan ydede regeringen et stort bidrag til udbredelse af IT-færdigheder ved at indføre skattelettelser ved køb af pc'ere til hjemmebrug. Som et resultat heraf er Sveriges samlede udgifter til IT udtrykt i procent af BNP ikke blot højere end i noget andet EU-land, men også højere end i USA og betydeligt højere end i Japan (tabel 12). Ifølge det indeks for informationssamfundets infrastruktur, som er udarbejdet af IDC (der indgår i International Data Group) i 2000, er Sverige det førende land i verden (tabel 13).

7.5. Den nye økonomi karakteriseres ved stor vækst i den samlede faktorproduktivitet og lav inflation. Tabel 14 viser, at de nordiske lande (Sverige, Danmark, Finland og Norge) i referenceperioden har haft et stort fald i inflationen kombineret med en stor stigning i den samlede faktorproduktivitet. I USA har tendensen været den samme, om end ikke i samme udstrækning. Omvendt har EU (ekskl. de nordiske lande, Storbritannien og Luxembourg) haft lavere inflation, men et drastisk fald i faktorproduktiviteten. Japan har haft et lignende mønster, men i mindre udpræget grad. Dette fremgår af den benchmarking-undersøgelse, som Kommissionen foretog i 1998 (tabel 15). Den viser, hvilke lande der er førende, og hvilke der halter bagefter.

7.6. Et af de mål, som blev fastsat i Lissabon, var, at medlemsstaterne skulle sikre almen elektronisk adgang til de vigtigste offentlige basistjenesteydelser senest i 2003. Kun i denne henseende er Sverige ikke i front blandt IT-landene: Sverige ligger betydeligt under gennemsnittet i EU (tabel 16). Dette er en indikator for de fremskridt, de nationale regeringer har gjort inden for udnyttelse af Internettets potentiale. Det siger noget om det offentlige og virksomhedernes evne til at bruge Internettet til obligatoriske administrative procedurer (B2A). Der er behov for en større indsats på dette område i Sverige.

7.7. Hvis Sverige skal opretholde førerpositionen i den nye økonomi og udnytte fordelene i forbindelse hermed, må der træffes visse foranstaltninger. Svenske virksomheder, arbejdstagere og husholdninger har været hurtige til at tage de nye teknologier til sig, men viljen til at acceptere forandringer bør styrkes yderligere. Det er nødvendigt, at fagforeningerne opretholder fleksibiliteten i deres tilgang til ny teknologi, nye arbejdsmetoder, nye organisatoriske principper og nye former for aflønning. Det kræver kapital at udnytte den nye økonomis potentiale. Der skal skabes bedre mulighed for risikofinansiering via egenkapital, herunder venture-kapital, især for SMV'er. En anden hensigtsmæssig foranstaltning vil være at oprette fælles kommercielle faciliteter for at gøre det muligt for SMV'er at udvikle deres potentiale inden for business-to-business (B2B) og business-to-consumer (B2C).

8. Privatisering og liberalisering

8.1. Liberalisering og konkurrence mellem offentligt finansierede aktiviteter begyndte i stor skala i Sverige i 1990'erne. Samtidig er konkurrencelovgivningen blevet skærpet og i højere grad tilpasset til den europæiske standard. En stor del af den svenske økonomi er dog stadig beskyttet mod konkurrence. Udgifterne til den offentlige sektors aktiviteter i Sverige andrager stadig 650 mia. SEK, hvoraf ca. 150 mia. SEK er underlagt konkurrence. I nogle sektorer (både offentlige og private) er der stadig for lidt konkurrence, især inden for detailhandel, mens andre, f.eks. boligbyggeri, stadig er kraftigt reguleret. På nogle områder, især inden for telekommunikation, bør der sættes yderligere ind for at ændre den hidtidige udbyders stilling og fjerne hindringer for markedsadgang.

8.2. Som i andre lande har resultaterne været blandede. Handel med og produktion af el er åbnet for konkurrence, og der er nu omkring 160 virksomheder involveret i disse aktiviteter. Som et resultat heraf har Sverige de laveste priser på el til private forbrugere i EU, idet en meget kraftig

prisstigning i 2001 dog har tilskyndet regeringen til at revurdere konkurrencesituationen i denne sektor. Gennemsnitsfamilien kan spare et betydeligt beløb hvert kvartal ved at vælge den rigtige tjenesteleverandør. Liberaliseringen af taximarkedet har nedbragt priserne og øget udbuddet af taxier med 25 %. Liberalisering af markedet for tjenesteydelser har medført stor vækst.

8.2.1. På den anden side medførte privatiseringen af lokaltoget i Stockholmsområdet et kaotisk år for mange pendlere, fordi processen var dårligt forberedt, og der har været tilfælde af generelt forringet ældrepleje, hvor disse tjenesteydelser er blevet privatiseret.

8.3. Generelt har forbrugerne draget størst fordel af processen, men arbejdstagerne har også fået flere arbejdsgivere at vælge imellem, ligesom privatiseringen i det fleste tilfælde har haft en positiv indvirkning på jobskabelsen. 46 % af de adspurgte i en nylig spørgeundersøgelse mente, at resultaterne havde været positive, mens 27 % mente, at de havde været negative. 65 % var tilhængere af, at man kan vælge mellem private og offentlige tjenesteudbydere, mens kun 15 % var imod.

8.4. Nogle har fundet det problematisk, at andre landes statsmonopoler efter liberaliseringen er kommet ind på det svenske marked og har skabt konkurrenceforvridning ved at udnytte deres monopolstilling på hjemmemarkedet. Dette har givet en følelse af, at dele af den svenske økonomi er blevet »renationaliseret«, men af andre medlemsstater.

8.5. Regeringen har taget initiativ til at nedbringe de administrative byrder for små virksomheder ved at fritage de mindste virksomheder fra en del af de lovgivningsmæssige krav. Dette skal stimulere iværksætterånden og øge succesraten.

9. Beskatning

9.1. Som allerede anført har Sverige et meget højt beskatningsniveau. Strategien for fremtiden må være at bygge videre på de resultater, man har opnået i de seneste par år ved at øge skatte- og dagpengesystemets effektivitet, navnlig med hensyn til de sociale ydelser. På mellemlang til lang sigt er der stadig grundlag for en rationalisering af skatte- og dagpengesystemet, hvor man ikke tilsidesætter de sociale hensyn.

9.2. Beskatningssystemet bør være udformet således, at det i så høj grad som muligt rummer en tilskyndelse til at arbejde. Samtidig er det nødvendigt at dæmpe incitamentet til at omforme arbejdsindkomst til kapitalindkomst, hvilket er et centralt problem i et skattesystem, der bygger på to indkomsttyper. Strukturelle reformer af formueskatten, hvor man fjerner fritagelser, som begunstiger de rigeste, og hæver formueskattegrænsen for at friholde mindre formuer, der er bundet i fast ejendom, ville også have en positiv virkning.

10. Konklusioner

10.1. Den svenske økonomi er kommet sig godt oven på recessionen i midten af 1990'erne og befinder sig nu i en bedre tilstand, end den har gjort i de seneste tre årtier.

10.2. Det centrale i denne opgang har været det loft, der tre år frem lægges over statens udgifter. Hermed har man indført et modcyklisk element i den svenske makroøkonomiske forvaltning, hvilket udligner konjunkturbevægelserne og sikrer et bæredygtigt opsving. Dette skulle også hjælpe regeringen til at opnå et bæredygtigt niveau for velfærdsudgifter, uafhængigt af konjunktursvingningerne. En negativ faktor er risikoen for ny inflation, hvis produktionen fortsætter med at ligge over sit potentiale. Øget mangel på arbejdskraft viser, at produktionsgabet vil blive lukket i en nær fremtid, hvis ikke det allerede er sket.

10.3. Sverige følger den nordiske sociale model, som karakteriseres ved et højt udviklet socialt trykkesystem og tilsvarende høje skatter. Der er generel konsensus om, at denne sociale model skal bibeholdes, men også at den skal være bæredygtig og skal kunne tilpasses paradigmerne i den nye økonomi. Den svenske handelsminister, Leif Pagrotsky, har sagt følgende: »Udfordringen består ikke i at afmontere den europæiske sociale model, men i at modernisere den, så den giver Europas borgere en sikkerhed, der fremmer forandring, frem for en sikkerhed, der står i vejen for forandring«.

10.4. Sverige har både lavere ledighed og højere erhvervsdeltagelse end de fleste andre lande. Den svenske regerings politik for at bekæmpe den ledighed, der opstod i midten af 1990'erne, kombinerede aktiv arbejdsmarkedspolitik med støttet beskæftigelse. Det første er det dyreste, men antages at være det bedste middel på lang sigt. Der er dog fremsat nogen kritik af den måde, den gennemføres på. OECD har anført,

at forholdene på arbejdsmarkedet vil kunne forbedres ved yderligere at lempe lovgivningen om beskyttelse af arbejdstagere, fremme den regionale mobilitet og fastholde tendensen i retning af en mindre sammenpresset lønstruktur. Ønskeligheden og gennemførligheden af disse foranstaltninger er genstand for en heftig debat i Sverige.

10.5. Ligesom de fleste andre medlemsstater står Sverige over for store demografiske problemer. Regeringen har for nylig indført reformer af pensionssystemet, som sigter mod at løse disse problemer. Selvom reformerne har gjort pensionssystemet mere bæredygtigt, skal der gøres mere, hvis de nuværende forventninger til pensionen hos den arbejdende del af befolkningen skal opfyldes.

10.6. Sverige bruger en større andel af BNP på F&U end de fleste andre lande, men F&U-arbejdet varetages hovedsagelig af virksomheder, hvorfor det drejer sig mere om anvendt forskning og udvikling end grundforskning. Internationaliseringen af Sveriges største virksomheder kan medføre, at disse aktiviteter flyttes til udlandet.

10.7. Sverige er en af de førende aktører i den nye økonomi, men hastigheden og omfanget af forandringerne betyder, at landet ikke må slække på sin indsats, hvis det skal fastholde sin position. Sverige er godt rustet til at udnytte mulighederne, men meget vil afhænge af, om landet kan omsætte sin ekspertise til markedsfordele.

10.8. Der er sket meget med hensyn til deregulering og privatisering af statsmonopoler, men et stort antal svenske virksomheder er fortsat beskyttet mod konkurrence. Liberaliseringen har ikke altid været entydigt positiv, og der er forskellige holdninger til, hvor stort omfanget af privatiseringen skal være, og hvordan den skal gennemføres, men generelt mener et flertal principielt, at konkurrencen bør øges. Yderligere privatisering af de statslige markedsaktiviteter forekommer uundgåelig. Der er behov for en større anerkendelse af, hvor vigtigt det er at efteruddanne ledere, som kun har arbejdet i det offentlige, så de kan tilpasse sig vilkårene på et konkurrencepræget marked.

10.9. Regeringen har hjulpet mindre virksomheder ved at fritage dem for visse dele af lovgivningen, men udvikling af bedre systemer vedrørende finansiering til SMV'er er stadig helt central.

10.10. På mange måder har den økonomiske, sociale og tekniske udvikling i Sverige i de seneste årtier været en succeshistorie. Den fremtidige udfordring må være at bygge videre på denne succes ved at fastholde den teknologiske føring, øge produktiviteten, modernisere arbejdsmarkedet og

justere skattesystemet med henblik på at skabe et bæredygtigt og bedre velfærdssystem, der falder i tråd med ånden bag den sociale samhørighed, som er noget helt centralt i det svenske samfund.

Bruxelles, den 29. november 2001.

Göke FRERICHs

Formand for

Det Økonomiske og Sociale Udvalg
